

Н. В. Бахур*

ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ НА ОСНОВІ РОЗВИТКУ ЛІЗИНГУ

На сучасному етапі розвитку ринкових відносин активізація інвестиційних процесів є пріоритетним напрямком державної економічної політики.

Створення й впровадження різноманітних форм і методів інвестування повинно заповнити нішу, що утворилася в результаті різкого зменшення фінансування з боку держави. Одним із таких механізмів є лізинг як ефективний спосіб стимулювання інвестиційної активності й залучення додаткових інвестиційних ресурсів, у тому числі іноземних, в економіку України.

Лізинг в подальшому надасть змогу Україні підвищити рівень інвестиційної безпеки, підтримувати необхідний рівень інвестиційних ресурсів, забезпечить стійкий розвиток економічної та соціальної стабільності країни, збереже цілісність інвестиційної інфраструктури.

В умовах фінансової кризи, коли комерційні банки значно скоротили обсяги видачі іпотечних кредитів та постійно збільшують ставки, на ринку України поновлюється та активізується робота лізингових компаній.

Лізинг є специфічною формою інвестиційного фінансування, альтернативною традиційному банківському кредитуванню й використанню власних фінансових ресурсів. Він дає можливість підприємствам одержати необхідне майно без значних одноразових витрат, а також уникнути втрат, пов'язаних з моральним старінням засобів виробництва.

Дослідження теоретичних і практичних основ лізингу знайшли відображення в працях українських вчених Н. М. Внукової, О. Г. Луб'яницького, В. І. Міщенко, Л. І. Нейкової, О. В. Ольховікова, Н. Г. Слав'янської, Ю. В. Сосюрка, Д. М. Черваньова, П. А. Орлова, О. Яновського, а також учених країн СНД — В. Д. Газмана, В. А. Горемікіна, О. В. Кабатової, О. О. Левковича, Л. М. Прилуцького, А. Л. Смирнова, О. Л. Чекмарьової та ін.

Метою дослідження є виявлення проблем розвитку лізингу в Україні та його впливу на рівень інвестиційної безпеки, також запропонувати шляхи підвищення рівня інвестиційної безпеки нашої держави.

Термін “лізинг” походить від англійського дієслова “to lease”, яке в дослівному перекладі означає “здавати й брати майно в найм”.

На сьогоднішній день існує безліч визначень лізингу, в яких робиться акцент на ті чи інші аспекти лізингових відносин. Якщо систематизувати різні точки зору авторів на зміст поняття “лізинг”, то найбільш часто вони розглядають лізинг як:

- вид підприємницької діяльності, спрямований на інвестування тимчасово вільних або притягнутих фінансових коштів; форму, проміжну між кредитуванням і прямим інвестуванням; специфічну форму фінансування капіталовкладень в основні фонди;
- специфічний вид довгострокової оренди;
- специфічну форму кредиту;
- купівлю у розстрочку засобів виробництва або права користування майном;
- комплекс майнових відносин, які спрямовані на управління майном.

Таким чином, лізинг не можна розглядати як однобічне поняття або явище. Він досить багатогранний і в останні десятиліття успішно інтегрував у світовий економічний простір з погляду фінансових, правових і технічних аспектів. Лізинг має широкую, складну економічну основу й зберігає в собі одночасно істотні властивості кредитної угоди, інвестиційної й орендної діяльності, які тісно сполучаються й взаємно проникають один в одного, утворюючи в сукупності нову організаційно-правову форму бізнесу.

Розглядаючи лізинг як компромісну й доцільну технологію інвестування, варто говорити про необхідність не тільки практичного використання лізингу але й про обов'язкове організаційне та економічне регулювання лізингових відносин.

Саме рівень якості та досконалості правового середовища, ефективність методів та засобів державного регулювання визначають характер і складові організаційно-економічного забезпечення лізингу (рис. 1).

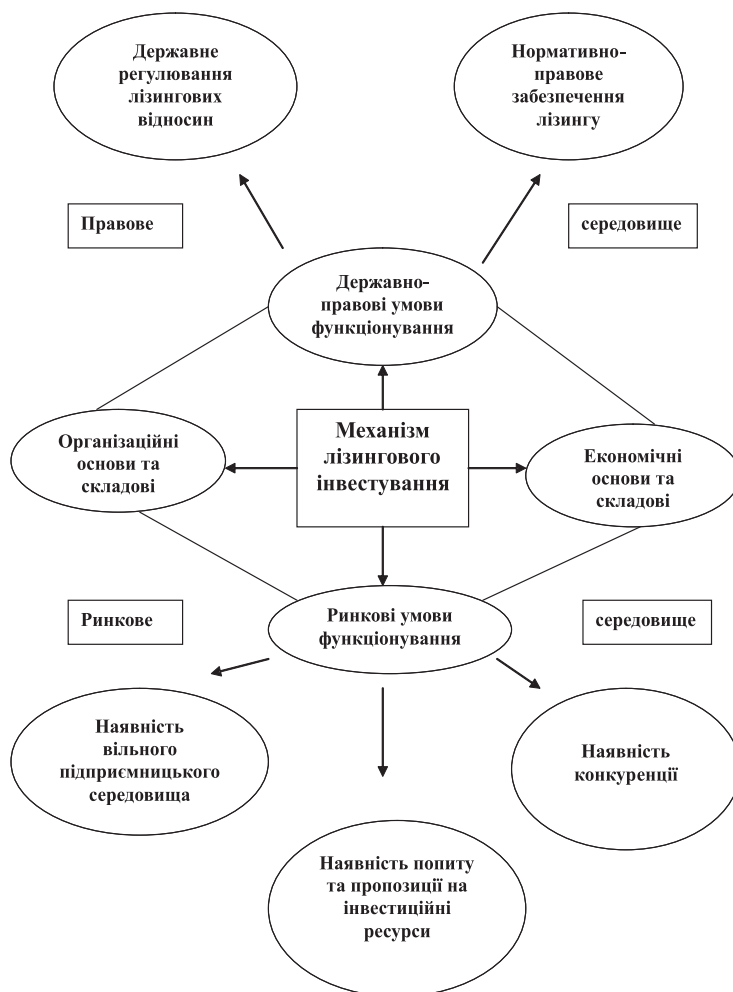

Рис. 1. Організаційно-економічні основи та умови функціонування механізму лізингового інвестування

Відносини, які виникають на лізинговому ринку в Україні, регулюються Конституцією України, законами України, а також прийнятими відповідними нормативно-правовими актами.

Центральне місце в системі правового регулювання лізингової діяльності займає Закон України “Про фінансовий лізинг”. Саме цей закон визначає загальні правові та економічні засади фінансового лізингу.

Відносини, які виникають у зв’язку з договорами фінансового лізингу, регулюються положеннями Цивільного та Господарського кодексів України про лізинг, найм (оренду), купівлю-продаж, поставку майна з урахуванням особливостей, що встановлюються Законом “Про фінансовий лізинг”¹.

¹ Про фінансовий лізинг: Закон України від 16.12.1997 р., № 723/97-ВР у ред. Закону України від 11.12.2003 р., № 1381-IV // ВВР. — 1998. — № 16. — Ст. 68.

Лізинг як посередницька операція віднесена до фінансових послуг згідно з Законом України “Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг”.

У 2006 р. Україна приєдналася до Конвенції “Про міжнародний фінансовий лізинг”. 11 січня 2006 р. Верховна Рада України ухвалила Закон “Про приєднання України до Конвенції УНІДРУА про міжнародний фінансовий лізинг”.

Важливим чинником у забезпеченні формування лізингового середовища став Указ Президента України від 10 квітня 2006 р. “Про план першочергових заходів у сфері інвестиційної діяльності”, в якому передбачено один із важливих напрямків створення сприятливих умов для комплексного розвитку економіки України — розвиток лізингу².

Протягом останніх трьох років ринок лізингу в Україні швидко зростає. Сьогодні іноземні банки входять на ринок, спрощуючи доступ до фінансування та збільшуючи можливості таких фінансових інструментів як лізинг. В подальшому очікується збільшення кількості лізингових компаній, засновниками яких є банки, що сприятиме більш широкому розповсюдженню лізингу як альтернативного інструменту фінансування.

Український ринок лізингових послуг представляють такі лізингодавці:

- банки — резиденти України;
- лізингодавці — нерезиденти України (міжнародний лізинг);
- лізингові компанії — резиденти.

В табл. 1 представлено огляд послуг фінансового лізингу в діяльності банків-резидентів України.

Таблиця 1.

Послуги фінансового лізингу в діяльності банків-резидентів України
(за офіційними даними НБУ)

Види кредитів	01.01.2004	01.01.2005	01.01.2006	2007	
				01.01.	01.01.
Кредити всього, млн. грн., %	67835	88579	137415	245226	256173
	100	100	100	100	100
В тому числі кредити в інвестиційну діяльність млн. грн., %	4381	8173	20076	49975	53607
	6,4	9,2	14,6	20,3	20,5
З них фінансовий лізинг млн. грн., млн. дол. США %	65	91	188	247	252
	12,2	17,1	37,4	49,1	50,1
	0,09	0,10	0,13	0,10	0,09

У 2007 році кількість лізингових компаній, що систематично надавали лізингові операції в Україні, збільшилася на 38 % у порівнянні із попереднім роком (з 65 до 90 компаній) (рис. 2).

При цьому середньорічна кількість працівників лізингових компаній зростає за відповідний період на 34 % і склала 1 868 осіб, порівняно з 1 393 у 2006 році (рис. 3).

Серед усієї кількості діючих лізингових компаній наявний суттєвий ступінь концентрації. Переважна більшість лізингових компаній (72 %) розміщується в Києві, решта представлена у регіонах: Тернопіль — 2 %, Кременчук — 1 %, Одеса — 6 %, Дніпропетровськ — 7 %, Львів — 4 %, Запоріжжя — 4 %, Донецьк — 2 %, Харків — 1 %, Хмельницький — 1 %. У 28 % лізингових компаній є представництва/філії в інших обласних центрах України.

Як і очікувалось, все більше лізингових компаній з'являються в регіонах, оскільки потреба в придбанні нової техніки та оновленні технологій особливо гостро відчувається саме там.

² Про план першочергових заходів у сфері інвестиційної діяльності: Указ Президента України від 10.05.2006 р., № 300/2006 [Електронний ресурс] — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=300%2F2006&c=1>

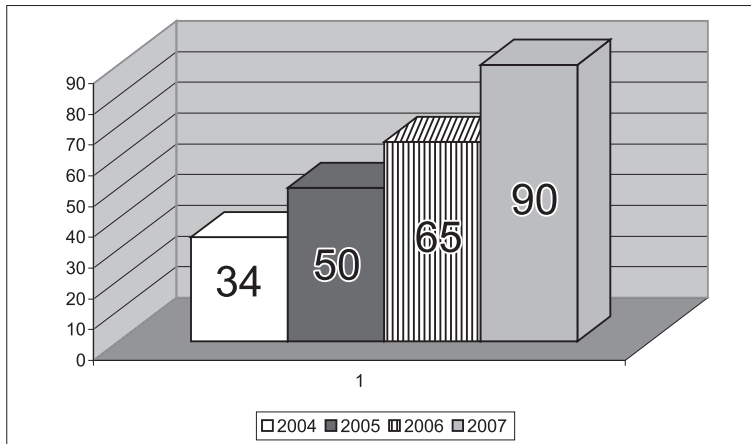

Рис. 2. Кількість лізингових компаній, що надавали лізингові послуги в Україні

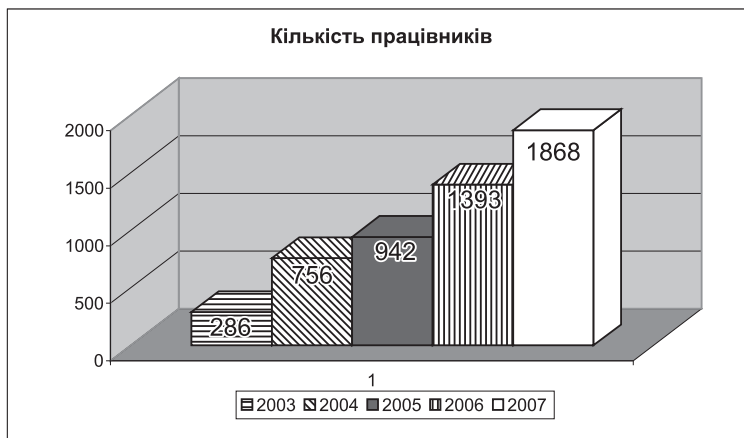

Рис. 3 Кількість працівників лізингових компаній (2003-2007 рр.)

Власниками лізингових компаній в Україні є фінансові установи — 27 %, підприємства та організації небанківського сектора економіки — 40 %, фізичні особи — 31 %, держава — 2 % (дані за 2007 рік).

Оцінка обсягів ринку лізингу може базуватися на кількох показниках:

- по-перше, загальній вартості активів, що були надані в лізинг упродовж року;
- по-друге, загальній вартості лізингових угод, укладених упродовж року;
- по-третє, обсязі портфеля лізингових угод станом на певну дату (як правило на кінець року). Під портфелем розуміється повна сума всіх лізингових платежів, за всіма угодами, що не завершені станом на певну дату.

Упродовж останніх двох років всі перелічені показники ринку лізингу в Україні демонстрували позитивну динаміку.

У 2007 році загальна вартість активів, що були передані в лізинг протягом року, зросла до 14,1 млрд. грн. або на 486 % порівняно з відповідним показником у 2006 році.

Вартість портфеля лізингових угод станом на 1 січня 2008 року зросла порівняно з 1 січня 2007 року на 432 % і досягла 19,15 млрд. грн. Для порівняння на початок 2007 року портфель лізингових угод становив 3 601 млн. грн.

Позитивна тенденція розвитку ринку лізингу знаходить свій прояв у рості кількості укладених лізингових угод. У 2007 році було укладено 12 105 угод, що на 98 % більше, ніж у 2006 році (6 089 угод).

Майже за всіма лізинговими угодами передбачається сплата лізингодержувачем авансового внеску. Розмір авансових внесків різняться. Середній розмір авансового внеску в 2007 році — 18,9 % від вартості предмета лізингу. Протягом 2004-2007 років спостерігається зменшення авансового платежу, передбаченого лізинговими угодами та збільшення частки фінансування за рахунок власного капіталу.

Серед джерел фінансування лізингових угод найбільшу питому вагу займають банківські кредити — 70 %, найменшу — боргові зобов'язання — 1 %.

Станом на початок 2008 р. переважна більшість лізингових компаній надавали в лізинг кілька видів активів.

Найпопулярнішими предметами лізингу на українському ринку були транспортні засоби. Подібна тенденція мала місце і протягом попередніх років. Обладнання для харчової переробки та медичне обладнання втратило популярність і змістилося на декілька позицій порівняно з попереднім роком.

Аналіз структури портфеля лізингових угод у розрізі вартості активів, які були предметами лізингу, свідчить, що станом на 1 січня 2008 р., найбільшу частку в портфелі лізингових угод, 52 %, займав залізничний транспорт (10 122 млн. грн.). У минулому році залізничний транспорт займав лише 39 % лізингового портфеля. З цим видом активів працювала дуже обмежена кількість лізингових компаній близько 3 % компаній. Тому для більшості лізингових компаній легкові автомобілі утримують найбільшу частку в портфелі лізингових угод 2 968 млн. грн. або 16 %, (в 2006 році — 22 %).

Існує певний механізм забезпечення лізингових угод.

Таблиця 2.

Механізм забезпечення лізингових угод

Механізми забезпечення виконання зобов'язань	Лізингові компанії, що користуються тим чи іншим механізмом забезпечення виконання зобов'язань	
	2006 рік	2007 рік
Аванс	100%	100%
Страховання	100%	100%
Застава майна, що не є предметом лізингу	22%	25%
Гарантія	17%	10%
Порука	43%	49%
Неустойка	62%	68%
Інше	13%	16%

Середній термін дії лізингових угод більшості опитаних лізингових компаній складав від двох до трьох років включно. Але спостерігається стійка тенденція до збільшення середнього терміну дії лізингових угод.

Найбільший портфель лізингових угод на 1 січня 2008 року, а саме 929,1 млн. грн. має ТОВ "Райффайзен Лізинг Авал". При цьому вартість активів, щодо яких були укладені лізингові угоди вищевказаною компанією протягом 2007 р. склала 847,9 млн. грн.

Все-таки в Україні на сьогодні обсяги лізингу є недостатніми. За експертними оцінками зношеність рухомого майна — машин, обладнання та транспортних засобів досягає 80-90 %.

Проведені дослідження світової практики свідчать, що від 20 до 40 % усіх інвестицій в країнах з розвинутою ринковою економікою здійснюється через лізинг. І близько 90% оновлення міського електротранспорту відбувається виключно по лізингових схемах.

У 2004-2005 рр. найбільші темпи зростання обсягів лізингу відмічаються в Польщі — 30 %, в Росії — 77 %, в Угорщині — 54 %.

Таблиця 3.

Рейтинг лізингових компаній відповідно до обсягу портфеля лізингових угод
станом на 1 січня 2008 року
(за даними асоціації лізингодавців України)

	Назва лізингової компанії	Портфель лізингових угод в млн. грн., на 01.01.2008
1	2	3
1.	ТОВ "Райффайзен Лізинг Аваль"	929,10
2.	ТОВ "Євро Лізинг"	621,70
3.	ТОВ "УніКредіт Лізинг"	473,60
4.	ТОВ "Універсальна лізингова компанія"	357,30
5.	ТОВ "Ласка Лізинг"	346,90
6.	ТОВ "Перша Західно-Українська Лізингова Компанія"	233,60
7.	ТОВ "Оптіма-лізинг"	196,60
8.	ALD Automotive (ТОВ "Перша Лізингова компанія")	193,80
9.	ТОВ "VAB Лізинг"	172,90
10.	ТОВ "Компанія "Лізинговий дім"	132,00
11.	ТОВ "Фінансова лізингова група"	111,74
12.	ТОВ "Сканія Кредіт Україна"	92,80
13.	ПП "ПЛ Лізинг"	89,30
14.	ТОВ "Лізингова компанія "Аверс-Груп", ТОВ "Агротек", ТОВ "Агроальянс"	76,80
15.	ТОВ "АМО"	73,10
16.	ТОВ "УКІО БАНК ЛІЗИНГ"	69,40
17.	ТОВ "ТЕКОМ-Лізинг"	61,70
18.	ТОВ "Лізингова компанія — Гарант"	58,40
19.	ТОВ "Лізингова компанія "Універсальна"	55,20
20.	ТОВ "КрАЗ Лізинг"	54,00
21.	ТОВ "Лізинг-Технологія"	42,20
22.	ТОВ "Сетком"	20,90
23.	ТОВ "Богдан-Лізинг"	18,60
24.	ТОВ "Кредит Європа Лізинг"	18,00
25.	ТОВ "Міжрегіональна інвестиційно-лізингова компанія"	17,20
26.	ТОВ "Лізингова компанія Галеон"	8,80
27.	ТОВ "Скай Трейд-Ін"	2,50

Світовий ринок лізингових послуг можна визначити як такий, що динамічно розвивається (табл. 4).

Таблиця 4.

Динаміка обсягів лізингових угод в регіонах світу, млрд. дол.

Роки	Північна Америка	Європа	Азія	Південна Америка	Австралія та Нова Зеландія	Африка	Всього у світі
1991	130,0	120,0	83,4	3,5	4,0	4,4	345,3
1992	127,6	99,5	80,8	6,3	4,2	4,8	323,3
1993	132,5	81,0	79,9	9,3	4,9	2,0	309,6
1994	148,0	87,5	99,2	11,1	5,9	4,7	356,4
1995	169,3	108,0	104,8	15,1	6,2	5,7	409,1
1996	177,0	117,7	105,8	15,0	7,3	5,3	428,1
1997	189,2	108,3	80,2	15,9	6,9	5,2	405,7
1998	195,0	133,6	74,7	16,4	7,9	4,9	432,5
1999	239,1	133,6	80,4	-	-	-	473,5
2000	272,4	131,0	78,3	8,1	5,3	3,9	499,0
2001	254,1	140,0	67,7	5,6	5,5	3,8	476,6
2002	216,0	162,1	70,7	3,3	5,8	3,7	461,6
2003	223,9	192,5	77,7	4,0	7,6	5,6	511,3
2004	240,7	229,8	85,2	7,5	8,1	7,9	579,1

За останні роки простежується стійка динаміка зростання обсягів лізингових операцій в усіх регіонах світу³. Найбільший обсяг лізингових операцій простежується в Північній Америці (2004 р. — 240,7 млрд. дол.)

Показник частки лізингу в інвестиціях в основний капітал засвідчує, наскільки лізинг є результативнішим у порівнянні з іншими формами фінансування основного капіталу (табл. 5).

Таблиця 5.

Частка лізингу в інвестиціях в машини, обладнання та транспортні засоби

Країна	Роки				
	2000	2001	2002	2003	2004
1	2	3	4	5	6
США	31,7	31,0	31,1	31,1	29,9
Японія	9,1	9,2	9,3	8,7	8,7
Німеччина	14,8	13,5	9,8	21,7	15,7
Корея	2,4	5,1	-	7,8	5,6
Великобританія	13,8	10,4	12,9	15,4	9,4
Франція	9,2	14,4	15,3	7,6	9,0
Італія	12,3	13,7	8,8	14,2	11,4
Бразилія	11,4	5,2	3,6	6,7	7,7
Канада	22,5	22,0	20,2	22,0	23,3
Австралія	20,0	7,1	3,6	20,0	20,0
Швеція	12,9	9,2	9,4	6,3	12,7
Україна	У 2005 р. частка лізингу в загальному обсязі інвестицій склала 1,2%				

Отже, Україні необхідно переймати досвід країн з розвинутою ринковою економікою щодо розвитку ринку лізингу.

На сьогодні в Україні існують певні проблеми, що стримують розвиток ринку лізингу, тим самим негативно впливаючи на рівень інвестиційної безпеки нашої країни:

- Україна знаходиться на 2-му етапі із 6-ти можливих у розвитку лізингу;
- вартість лізингу залишається відносно високою для лізингоотримувача, тому малі і середні підприємства все ще мало використовують переваги лізингу;
- переважна більшість лізингових угод передбачає авансовий платіж, середня величина якого 20 % від вартості предмета лізингу;

³ Холодний Г. О. Лізинг в інвестиційному механізмі інноваційного розвитку підприємств. — Х., 2007. — С. 118-120.

— відсоткова ставка по лізингу вища за банківський кредит, крім того вимагається додаткове забезпечення, окрім самого предмета лізингу. Але багато компаній, які сьогодні входять на ринок, добре обізнані з існуючими умовами. Такі компанії вимагають менший авансовий платіж та забезпечення (іноді не вимагають взагалі) і приймають рішення по кредитуванню, швидше орієнтуючись на грошовий потік, ніж на кредитну історію. Вони також запроваджують простішу процедуру заявки та оформлення лізингових угод. Завдяки приходу на ринок таких нових компаній конкуренція буде зростати, що зробить лізинг більш доступним для середнього і малого бізнесу;

— існуюче податкове законодавство містить деякі перепони щодо лізингу. Якщо проект Податкового кодексу буде схвалено, лізинг стане не таким дорогим для лізингоотримувача. Проте навіть якщо Податковий кодекс буде прийнято, всеодно необхідно внести певні зміни до адміністративної та судової системи, щоб спростити процедуру повернення об'єкта лізингу, що зменшить вартість трансакції для лізингодавця. Уряд України висловив ідею, що лізинг буде важливим компонентом його компанії по розвитку інвестиційного клімату в Україні шляхом внесення змін в існуюче законодавство;

— недостатність знань;

— відсутність вторинного ринку для довгострокових активів. Незважаючи на величезний попит на оновлення основних фондів в багатьох галузях економіки, включаючи сільське господарство та медицину, лізингові компанії не мають бажання давати в лізинг неліквідні активи. Наприклад, існує дуже добре розвинений вторинний ринок для автомобілів, і автомобілі займають найбільшу частину в лізинговому портфелі. Як очікується, автомобілі і в подальшому будуть надаватися в лізинг у великій кількості, так само як і в державах з більш розвинутим ринком, на жаль сільськогосподарська індустрія та медицина залишаються без належної уваги;

— нерозвинуті Кредитні Бюро. З розвитком кредитних бюро, лізингові компанії зможуть спростити процес оцінки клієнта, що сприятиме росту кількості лізингових операцій;

— відсутність довгострокових державних програм стимулювання використання лізингу як джерела оновлення основних фондів;

— фінансова слабкість діючих вітчизняних лізингових компаній;

— орієнтованість лізингових операцій, в основному, на великий та середній бізнес;

— недостатня регіоналізація ринку лізингових послуг;

— недостатня інтеграція в міжнародні лізингові відносини.

Незважаючи на проблеми, Україна має досить високий потенціал для розвитку такої специфічної форми інвестиційного фінансування як лізинг.

Лізинг, як сильний та життєздатний фінансовий інструмент, може відігравати важливу роль в економічному розвитку країни.

Україна має підвищувати рівень інвестиційної безпеки на основі розвитку ринку лізингу в Україні, для цього необхідно:

1. Розробити довгострокові державні програми для стимулювання використання лізингу як джерела оновлення основних фондів.

2. Налагодити податковий механізм прискореної амортизації обладнання.

Підвищення норм амортизації для оновлення основних засобів дозволить значно підвищити доходи від продажу нових об'єктів основних засобів у виробників. Багато вітчизняних компаній відчувають нестачу внутрішніх ресурсів на придбання обладнання. Підвищені коефіцієнти дозволять заохотити такі компанії до використання фінансового лізингу для інвестування коштів в оновлення основних засобів, що на даний момент мають значний моральний та фізичний знос. Підвищені коефіцієнти амортизації створять конкуренцію для іноземних кредиторів та посилять конкурентні позиції вітчизняних кредиторів. Додаткове виробниче устаткування, що досягається за допомогою підвищених коефіцієнтів для фінансового лізингу, призведе до збільшення зайнятості, прискорить темпи зростання валового внутрішнього продукту та призведе до збільшення податкових надходжень. Підтвердженням даного аргументу є досвід таких країн як Аргентина, Австралія, Бангладеш, Бразилія, Чилі, Чеська Республіка, Данія, Сальвадор, Фінляндія, Франція, Гватемала, Гондурас, Індія, Індонезія, Ірландія, Італія, Японія, Марокко, Нікарагуа, Норвегія, Пакистан, Панама, Перу, Словацька Республіка, Сальвадор, Шрі-Ланка, Таїланд, Туреччина, Великобританія, Франція, Росія, Угорщина, Польща.

3. Для всіх лізингових операцій можна запровадити режим реєстрації, що дозволить зберегти контроль за можливими зловживаннями.

4. Банкам необхідно активніше використовувати лізингові схеми кредитування, зокрема для підтримки підприємств сільського господарства та сфери послуг.

5. Прозоре, передбачуване законодавче та регуляторне середовище, що підтримує розвиток фінансових ринків, — головна запорука успіху.

6. Розміщувати лізингові компанії в місцях, де зосереджені великі промислові підприємства та науково-дослідні центри.

7. Переглянути питання щодо стягнення ПДВ на комісійні та проценти лізингодавця. В Україні з 1 січня 2005 р. введена норма, згідно з якою розмір комісії, що перевищує подвійну облікову ставку НБУ, оподатковується податком на додану вартість. В 25 країнах Європейського Союзу, Канаді та Японії, міжнародні експерти зазначають, що в даних країнах комісії та проценти не оподатковуються податком на додану вартість.

8. Лізинг має також бути орієнтований і на малий бізнес.

9. Лізингові угоди повинні бути довгостроковими.

Таким чином, в сучасних умовах функціонування економіки України для активізації розвитку лізингу як ефективної форми інвестування, для підвищення рівня інвестиційної безпеки, необхідне серйозне вдосконалювання організаційно-економічного забезпечення лізингових операцій на якісно новому науково-теоретичному та методичному рівнях.

*Стаття рекомендована до друку кафедрою фінансів
Української академії бізнесу та підприємництва
(протокол № 3 від 11 листопада 2008 року)*

